

SISTEMI GJYQËSOR I KOSOVËS NËN ADMINISTRIMIN E KOMBEVE TË BASHKUARA DHE TË DREJTAT E NJERIUT

Mr.sc. Rafet HAXHAJ*

Abstrakt: NjËra ndËr pËrgjegjËsitË kryesore tË Misionit tË OKB nË KosovË ishte “mbrojtja dhe afËrmimi i Lirive dhe tË Drejtave tË Njeriut”. Korniza Kushtetuese e KosovËs kishte pËrcaktuar se “tË gjithË personat nË KosovË gËzojnË, pa diskriminim tË asnjË lloji dhe nË barazi tË plotË tË drejtat dhe liritË themelore tË njeriut dhe se institucionet e pËrkohshme tË vetËqeverisjes respektojnË dhe sigurojnË standardet e pranuarat nË arenËn ndËrkombËtare tË tË drejtave dhe lirive tË njeriut.” Edhe Rregullorja e UNMIK-ut mbi Ligjin nË Fuqi nË KosovË ka inkorporuar standardet ndËrkombËtare tË tË drejtave tË njeriut si tË zbatueshme nË KosovË dhe tË cilat kanË epËrsinË e tyre ndaj ligjeve vendore. Sa i pËrket lËmisisË sË tË drejtave tË njeriut nË Sistemin GjyqËsor tË KosovËs nËn administrimin ndËrkombËtar ato shpeshherË janË parË si pjesË nË tË cilat Sistemi GjyqËsor ka dËshtuar ndonËse nuk bËhet ndonjË dallim se cili segment i sistemit ka dËshtuar apo nuk ka funksionuar si duhet.

NdËr çËshtjet mË tË rËndËsishme nË lËmin e tË drejtave tË njeriut tË cilat nË gjyqËsinË e KosovËs trajtohen edhe si cËnim i pavarËsisË sË gjyqËsorit janË Paraburgimi nga ana e KFOR-it tË njohura si “Mbajtjet” COMKFOR si dhe zgjatja e paraburgimit nË bazË tË tË ashtuquajturave Urdhra ekzekutiv tË PSSP-sË. KËto dy forma tË paraburgimit konsiderohen se bËheshin pa bazË ligjore, paraqisnin shkelje tË konventave ndËrkombËtare e po ashtu paraqisnin edhe forma tË cËnimit tË pavarËsisË sË gjyqËsorit. Ndryshe mund tË konsiderohen si ndËrhyrje tË ekzekutivit ndËrkaq ekzistonte edhe forma tjetËr qË ËshtË ndËrhyrja e legjislativit nË pavarËsinË e gjyqËsorit. Paraburgimet jashtËgjyqËsore nga KFOR-i, mbajtja e personave nË paraburgim nË bazË tË urdhrave ekzekutiv gjatË kËsaj kohe janË ngjarje qË duhet shËnuar si njË praktikË e keqe nË fushËn e tË Drejtave tË Njeriut. Ato tanimË nË Sistemin GjyqËsor tË KosovËs i takojnË sË kaluarËs. E njËjta gjË do tË duhej qË tË vlente edhe pËr ndËrhyrjen e legjislativit nË pavarËsinË e gjyqËsorit, megjithËse praktika ka treguar tË kundËrtËn, lidhur me kËtË tË fundit. Ekzistimi i disa agjencive tË cilat nË fakt edhe nË ditËt e sotme vazhdojnË qË tË mbajnË tË uzurpuar kompetencËn e gjykatave ËshtË gjËja mË e pashembullt pËr legjislativin kosovar.

FjalËt çelËs: Sistem gjyqËsor, kompetencË, mision, urdhra ekzekutiv, mbajtjet COMKFOR, ndËrhyrje, uzurpim i kompetencËs.

1. Standardet ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe aplikimi i tyre gjatë Misionit të Kombeve të Bashkuara në Kosovë

Aplikimi i konventave ndërkombëtare për Sistemin Gjyqësor të Kosovës nën administrimin ndërkombëtar është një fillim i mbarë drejt një të arritje në respektimin e lirive dhe të të drejtave të njeriut dhe ngritjes së një sistemi gjyqësor drejt përafrimit të sistemeve të përparuara gjyqësore të vendeve demokratike. Ç'është e vërteta, aplikimi i këtyre standardeve fillimisht paraqiti vështirësi për aplikuesit e ligjit qoftë në të kuptuarit qoftë në aplikimin e tyre. Kjo për faktin se shumica e gjyqtarëve që filluan të punojnë menjëherë pas krijimit të sistemit gjyqësor kishin punuar edhe më parë në sistemin e kaluar gjyqësor i cili në masën më të madhe kishte bërë kufizimin dhe shkeljen e të drejtave dhe lirive të njeriut. Mirëpo me kalimin e kohës lidhur me respektimin e të drejtave të njeriut në sistemin gjyqësor u organizuan trajnime mbi zgjerimin e njohurive të përfaqësuesve ligjor në lëminë e të drejtave të njeriut dhe kjo në masë të madhe ka ndikuar në vetëdijesimin dhe në heqjen e dilemave rreth mënyrës së aplikimit të këtyre standardeve ndërkombëtare. Si rezultat i njohurive të tilla edhe në gjykata nxirren vendimet e para të cilat veç bazohen në Konventat ndërkombëtare.

Nëse i kthehemi edhe njëherë kohës së pasluftës në Kosovë mungonte edhe infrastruktura e përgjithshme për aplikimin e standardeve ndërkombëtare dhe respektimin e të drejtave të njeriut. Shumë të arrestuarve u janë shkelur të drejtat e tyre nga policë ndërkombëtarë të cilët vinin nga vendet të cilat nuk kishin ndonjë traditë të respektimit të këtyre të drejtave. Po ashtu, edhe gjendja e pas luftës në Kosovë duke filluar që nga ndalimi i parë në dhomat e ndalimit në stacionet e policisë të cilat nuk ofronin kushte të mirëfillta për mbajtjen e të ndaluarve, pastaj kushtet në të cilat kanë filluar që të punojnë gjykatat e deri tek vendet e vuajtjes së dënimit për të dënuarit linin shumë për të dëshiruar në këtë aspekt. Për më tepër, edhe ligjet në fuqi të një sistemi të kaluar në fushën penale siç ishin Ligji Penal dhe ai i Procedurës Penale nuk mundësonin që të ketë ndonjë përparim të dukshëm në respektimin e të drejtave të njeriut. Këto ligje nuk njihnin të drejta themelore të të arrestuarve dhe të të akuzuarve. E drejta për mbrojtje efikase që nga ndalimi i parë ishte e paparashikuar nga ligjet e këtilla.

Me miratimin e Kodit të Procedurës Penale të Kosovës të drejtat e të arrestuarve evoluojnë dhe këta persona gëzojnë të drejtën e rishqyrtimit të ligjshmërisë së paraburgimit si dhe të drejtën e paraqitjes tek gjyqtari brenda 72 orëve.¹ Po ashtu, ligji kundër diskriminimit e bën gjykatën kompetente për të vendosur për rastet e lidhura me

* Mr sc Rafet Haxhaj, gjykatës në Gjykatën Komunale në Klinë dhe kryeredaktor i Buletinit të Shoqatës së Gjykatësve të Kosovës në Prishtinë. Opinione e shprehura në këtë artikull janë vetëm të autorit dhe nuk shprehin qëndrimin e organizatës për të cilën ai punon.

¹ Shih, ABA Rule of Law Initiative, *Indeksi i Reformës Gjyqësore në Kosovë*, Vëllimi III, Gusht 2007, fq. 25.

diskriminimin dhe ankesat nga rastet e paraqitura para organeve administrative me kusht që mjetet juridike administrative të jenë shterur më parë.²

Përkundër këtyre dispozitave UNMIK-u dhe KFOR-i vazhduan që të kenë imunitetin penal dhe civil. Këtë gjë në Kosovë Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara (PSSP) e kishte sanksionuar me Rregulloren nr. 2000/47 “Për Statusin, Privilegjet dhe Imunitetin e KFOR-it, UNMIK-ut dhe Personelit të tyre”.³ Sipas kësaj rregulloreje KFOR-i, prona e tij, fondet dhe pasuritë e tij, janë liruar nga çfarëdo procesi ligjor. Personeli i KFOR-it sipas rregullores do të respektojë ligjet në fuqi në territorin e Kosovës si dhe rregulloret e lëshuara nga PSSP për aq sa ato nuk janë në kundërshtim me përmbushjen e mandatit që i është dhënë KFOR-it me rezolutën 1244 (1999) të Këshillit të Sigurimit. Edhe personeli vendës i rekrutuar i KFOR-it ishte i liruar nga çfarëdo procesi gjyqësor lidhur me veprimet e kryera për siç thuhet gjatë përmbushjes së detyrave të lidhura ekskluzivisht me shërbimin e tyre për KFOR-in. Po ashtu personeli i KFOR-it ishte i liruar nga juridiksioni i gjykatave vendore dhe personeli i këtillë ekskluzivisht në rast të shkeljes së ligjit do t’i nënshtrohej juridiksionit të shteteve të tyre përkatëse prej të cilave dërgohen. Personeli i KFOR-it ishte i liruar nga çfarëdo forme e arrestit apo e paraburgimit, ndërsa rregullorja parashihte se në rast të arrestimit të personave të këtillë ata menjëherë do të duhej që t’i dorëzoheshin KFOR-it.⁴

Edhe UNMIK-u, prona e tij, fondet dhe pasuritë e tij, janë liruar nga çfarëdo procesi ligjor. Të gjitha privilegjet që vlenin për KFOR-in po ashtu me këtë rregullore ishin të sanksionuara edhe për UNMIK-un dhe personelin e tij.⁵ Kështu imuniteti dhe privilegjet që gëzonin KFOR-i dhe UNMIK-u së bashku me personelin e tyre në Kosovë nga kritikët janë cilësuar si cënim i pavarësisë së gjyqësorit.⁶ Në janar të vitit 2005 Asambleja Parlamentare e Këshillit të Europës ka rekomanduar që UNMIK-u dhe KFOR-i në bashkëpunim me Këshillin e Europës ta krijojë Gjykatën për të drejtat e njeriut për Kosovë me kompetencë që të shqyrtojë shkeljet e supozuara të të drejtave të garantuara me Konventën Europiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ) duke përfshirë ndër të tjera edhe këto të cilat janë kryer nga KFOR-i dhe UNMIK-u, mirëpo një gjykatë e këtillë

² Po aty .

³ Rregullorja nr. 2000/47 Për Statusin, Privilegjet dhe Imunitetin e KFOR-it, UNMIK-ut dhe Personelit të tyre, http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/03albanian/A2000regs/RA2000_4... 2008-04-14.

⁴ Shih Rregullorja nr. 2000/47 Për Statusin, Privilegjet dhe Imunitetin e KFOR-it, UNMIK-ut dhe Personelit të tyre. Shih në: http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/03albanian/A2000regs/RA2000_4... 2008-04-14. Nenet 2.1-2.4.

⁵ Po aty, nenet 3.1-3.5.

⁶ Shih, OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë, shtator2001 – shkurt 2002*, fq. 42-48.

asnjëherë nuk është formuar.⁷ Në mungesë të kësaj PSSP në mars të vitit 2006 themeloi të ashtuquajturin Panel Këshillëdhënës mbi të drejtat e njeriut brenda UNMIK-ut, në pajtueshmëri me Rregulloren e UNMIK-ut Nr. 2006/12 mbi themelimin e Panelit Këshillëdhënës për të drejtat e njeriut. Anëtarët e këtij paneli emëroheshin nga Kryetari i Gjykatës Europiane për të Drejtat e Njeriut dhe emërohen nga PSSP-ja.⁸ Sado që shihet si një përparim në këtë fushë, Paneli Këshillëdhënës për të drejtat e njeriut prapëseprapë ishte një organ këshillëdhënës brendapërbrenda UNMIK-ut dhe në fund të fundit si pjesë e UNMIK-ut nuk paraqiste një mekanizëm të pavarur.

2. Respektimi i të drejtave të njeriut në proceset gjyqësore në Kosovë gjatë periudhës së Misionit të KB

Sa i përket gjyqësorit dhe raportit të vetë punës së tij me të drejtat e njeriut gjatë kohës së misionit të Kombeve të Bashkuara, mund të thuhet se kishte edhe raste kur të drejtat e këtilla shkeleshin nga kolegjet ndërkombëtare, pastaj edhe kishte raste kur të drejta të këtilla shkeleshin edhe nga trupat gjykuese vendore. Kjo në numrin më të madh të rasteve ndodhte në vonesën e caktimit të lëndëve për shkak të mbingarkesës me lëndë nëpër gjykata si dhe numrit të vogël të gjyqtarëve në krahasim me numrin e lëndëve apo edhe hartimit me shkrim të Aktgjykimit, duke i mohuar kështu të drejtën e të dënuarve që të shfrytëzojnë mjetet përkatëse të ankimit.

“Bedri Zymberaj ishte gjykuar nga një trup gjykues ndërkombëtar në Gjykatën e Qarkut të Prizrenit me 7 vite burgim, nën akuzat për krime lufte. Shpallja e Aktgjykimit i ishte bërë më datën 10.08.2006 dhe i gjykuari ishte dërguar në Burgun e Dubravës për vuajtje të dënimit. Të gjykuarit i ishte mohuar e drejta në ankesë kundër këtij Aktgjykimi pranë Gjykatës Supreme të Kosovës sepse nuk i ishte dorëzuar aktgjykimi i përpiluar me shkrim. Përveç të drejtës në ankesë atij i ishte mohuar edhe e drejta e parashtrimit të kërkesës për zbutje të dënimit sepse i kishte mbajtur dy të tretat e dënimit.

Raste të vonesës së përpilimit me shkrim të aktgjykimit kishte edhe nga trupat gjykuese vendore.

“Në një rast lidhur me një kontest prone në një gjykatë komunale aktgjykimi ishte shpallur më datën 16 shkurt 2005 kishin kaluar shtatë muaj derisa palët në procedurë kishin pranuar aktgjykimin me shkrim. Kjo bie ndesh me nenin 337 të Ligjit të Procedurës Kontestimore i cili përcakton se një aktgjykim duhet të bëhet me shkrim brenda afatit prej tetë ditësh nga dita kur është shpallur.”⁹

⁷ Shih, ABA Rule of Law Initiative, *Indeksi i Reformës Gjyqësore në Kosovë*, Vëllimi III, Gusht 2007, fq. 25.

⁸ Raporti i Shtatë Vjetor i Ombudspersonit 2006-2007, fq. 37.

⁹ Po aty, fq. 124.

Ndër çështjet më të rëndësishme në lëmin e të drejtave të njeriut të cilat në gjyqësinë e Kosovës trajtohen edhe si cënim i pavarësisë së gjyqësorit janë paraburgimi nga ana e KFOR-it të njohura si “Mbajtjet” COMKFOR si dhe zgjatja e paraburgimit në bazë të të ashtuquajturave *Urdhra ekzekutiv* të PSSP-së. Këto dy forma të paraburgimit konsiderohen se bëheshin pa bazë ligjore, paraqisnin shkelje të konventave ndërkombëtare e po ashtu paraqisnin edhe forma të cënimit të pavarësisë së gjyqësorit. Ndryshe mund të konsiderohen si ndërhyrje të ekzekutivit, kur ndërkaq ekzistonte edhe forma tjetër që është ndërhyrja e legjislativit në pavarësinë e gjyqësorit.

2.1 Paraburgimet nga KFOR-i

Rastet e paraburgimit nga ana e KFOR-it paraqisnin ato raste kur personat e caktuar mbaheshin në paraburgim jashtëgjyqësor në Qendrën e Paraburgimit në Bondstill pa kurrfarë baze ligjore dhe pa ndonjë mundësi të shqyrtimit të rastit të tyre të paraburgimit nga ndonjë organ gjyqësor. Si bazë për paraburgimet e këtilla KFOR-i konsideronte se është i autorizuar që të bëjë paraburgimin e personave në atë mënyrë që të mbështesë një “mjedis të sigurtë” në Kosovë, përderisa “*autoritetet civile nuk janë në gjendje apo nuk kanë vullnet për të marrë përgjegjësi për këtë çështje*”.¹⁰ Po ashtu kriteri për mbajtje në paraburgimet e zgjatura nga KFOR-i ishte se “*personi në fjalë paraqet kërcënim për një ambient të qetë dhe të sigurtë*” dhe se KFOR-i besonte se ka një fuqi të tillë ligjore në bazë të autorizimeve që i jepeshin me Rezolutën 1244-të ruajë një ambient të qetë dhe të sigurtë në Kosovë e po ashtu me rëndësi në këtë kontekst ka qenë edhe Marrëveshja tekniko-ushtarake e Kumanovës, e vitit 1999.¹¹

Që të gjithë të paraburgosurit nga ana e KFOR-it mbaheshin në Bondstill të KFOR-it Amerikan, edhe kontingjentet e tjera të KFOR-it i transferonin të paraburgosurit në këtë kamp dhe ua dorëzonin KFOR-it amerikan. Kjo do të thotë se KFOR-i zbatonte politikatat e paraburgimit të personave si tërësi dhe jo vetëm nga KFOR-i Amerikan dhe se për këtë kishte edhe përkrahjen e Shtabit Suprem të Forcave Aleate në Europë (SHSFAE) dhe se kjo ishte e domosdoshme fillimisht për shkak të vështirësive të krijimit të sistemit gjyqësor dhe të policisë si dhe për shkak të situatës në Luginën e Preshevës dhe në IRJ të Maqedonisë.¹²

OSBE në raportin e saj Shqyrtimi Tematik i Gjyqësisë Penale në Kosovë –Tetor 2001 kishte theksuar se personat që mbaheshin në Bondstill ndaheshin në katër kategori. Së pari, ata ishin persona për të cilët KFOR-i besonte se kanë kryer vepra penale në Kosovë

¹⁰ Shih Urdhëresa 42 e KFOR-it, Pjesa 4/a.

¹¹ Shih, OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë 1999-2006- Pjesa e III*, fq. 40.

¹² Në letërën të cilën COMKFOR ia dërgon Shefit të Misionit të OSBE-së të dates 6 shtator 2001, përmend këto arsye. Për më tepër shih OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë 1999-2006- Pjesa III*, fq. 40.

ose jashtë Kosovës, por, për të cilët KFOR-i mendon që sistemi gjyqësor i Kosovës nuk është në gjendje që t'i gjykojë drejtë dhe objektivisht (provat kundër tyre mund të jenë të ndjeshme). Së dyti, ata persona ishin paraburgosur vetëm për arsye të qarta të parandalimit pasi që mund të paraqisnin kërcënim për paqen dhe sigurinë. Së treti, ata ishin persona të cilët ishin të dyshimtë se kanë kryer vepra penale dhe të cilët eventualisht janë dorëzuar – ose menjëherë ose pas arrestimit ose më vonë, sistemit të gjyqësisë penale; dhe së katërti ishin personat që mbaheshin në paraburgim gjyqësor dhe që për arsye sigurie ose për ndonjë arsye tjetër mbaheshin në kampin Bonstill.

Ndër arsyet tjera përveç atyre të cekura më lartë për paraburgim nga ana e KFOR-it ishin edhe ato se sistemi gjyqësor ende në Kosovë në këtë kohë nuk ishte i aftë që të merrej me llojet e rasteve që kërkonin paraburgimet nga ana e KFOR-it dhe se informatat ushtarake dhe intelijenca nuk mund të shkonin së bashku me zyrtarët e sistemit gjyqësor qofshin ata edhe ndërkombëtar. KFOR-i mendonte se me rastet e inteligjencës ushtarake e cila shërben si bazë për paraburgim mund të merren vetëm ata zyrtarë të cilëve u jepet drita e gjelbër nga ana e NATO-s. Në këto raste që u theksuan më lartë mendojmë se personave të paraburgosur nga KFOR-i u ishin bërë shkelje të të drejtave nga neni 5 i KEDNJ: e drejta për të qenë i informuar me arsyet e paraburgimit që nga momenti i arrestimit, si dhe e drejta për t'u sjellë sa më parë para gjykatës,¹³ si dhe nenit 9 të Paktit Ndërkombëtar për të Drejta Civile dhe Politike (PNDKP) i cili përcakton të drejtën e një individi për t'u sjellë menjëherë para gjyqtarit apo ndonjë zyrtari i cili është i autorizuar me ligj për të ushtruar pushtetin gjyqësor dhe gjithashtu përfshin të drejtën e individit që të iniciojë procedurë gjyqësore para Gjykatës në mënyrë që ajo të vlerësojë ligjshmërinë e paraburgimit, dhe të vendos lirimin nga paraburgimi nëse ky ka qenë jo i ligjshëm.¹⁴ Përveç çështjeve të cekura më lartë Urdhëresa 42 e KFOR-it i jepte të drejtën edhe Komandantit regional të KFOR-it pushtet për të paraburgosur personat deri në 72 orë, pa pasur nevojë që për këtë çështje ta informojnë KOMKFOR-in, përpos nëse koha e paraburgimit kalonte 72-orë.

2.2 Zgjatja e paraburgimit në bazë të urdhrave ekzekutiv të PSSP-së

Urdhrat Ekzekutiv me të cilat PSSP u bënte zgjatjen e paraburgimit personave të caktuar paraqesin raste më flagrante të ndërhyrjes së ekzekutivit në punët e gjyqësorit. Kjo mënyrë e zgjatjes së paraburgimit u aplikua nga PSSP edhe pse personat që përfshiheshin në paraburgimet e këtilla kishin kaluar nëpër procedurat gjyqësore dhe tashmë ishin liruar. Këtë autoritet ekzekutiv PSSP mund ta ushtronte për të zgjatur paraburgimin e personave të caktuar kur të gjitha rrugët ligjore ishin shterur. Që të bëhej lëshimi i urdhrat ekzekutiv duhej që PSSP të vlerësonte:

¹³ Shih, OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë 1999-2006- Pjesa e IV*, fq. 56.

¹⁴ Shih, *Përmbledhje materialesh për Provimin e gjyqtarit për kundërvajtje- Dokumente ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, janar 2002*, Pjesa IV, fq. 3-4.

Së pari, *pesha e rastit* duhej të ishte mjaft e fuqishme dhe kërkonte informata apo dëshmi për mbështetjen e një vendimi të këtillë.

Së dyti, *ekzistimi i bazës* në të cilën duhej të vlerësohej se lirimi i personit të caktuar nga paraburgimi do të shkaktonte rrezik për sigurinë publike duke pasur parasysh peshën e rëndë të veprës për të cilën akuzohej.

Së treti, *baza për të besuar* se intervenimi ekzekutiv është i domosdoshëm për të përmirësuar apo parandaluar manipulimin në ndjekjen penale të rastit nga ana e zyrtarëve të gjyqësisë dhe të tjerëve, e cila mund të sillte deri te shpërdorimet gjyqësore, për shkak të anshmërisë gjyqësore, keqpërdorimit apo problemeve të sigurisë.¹⁵

Nëse analizohen këto tri çështje atëherë padyshim vihet në përfundim se urdhrat e tillë mbështeteshin në paragjykime të rasteve, çka vjen në kundërshtim me parimet që gjyqësori të ndërtohet dhe të veprojë i pavarur jashtë çdo ndikimi nga organet e ekzekutivit. Nëse policia e UNMIK-ut dhe prokuroria e më në fund edhe gjykata nuk gjenin fakte të mjaftueshme që ndaj personave të tillë të ngrinin aktet akuzuese, të mbeteshin në paraburgim etj, atëherë mbetet e paqartë se si dhe në mbështetje të cilave fakte ose informata PSSP mund të urdhëronte paraburgimin jashtëgjyqësor. Po ashtu mbetet e pa qartë se cili ishte kriteri matës që personat e tillë do të shkaktonin rrezikimin e sigurisë publike dhe çka vlerësohej si siguri publike në këto raste.

Nëse mund të thuhet se këto urdhra mund të lëshoheshin për të përmirësuar apo parandaluar manipulimin në ndjekjen penale të rastit nga ana e zyrtarëve të gjyqësisë dhe të tjerëve e cila mund të sillte shpërdorimet gjyqësore, për shkak të anshmërisë gjyqësore, atëherë qartazi fitohet përshtypja se PSSP në këto raste domosdo duhej që të gjente një shkas që të bëjë zgjatjen e paraburgimit. Kjo për faktin më bindës se në rastet e tilla hetimet bëheshin nga policia ndërkombëtare dhe prokuroria ndërkombëtare e po ashtu edhe lidhur me paraburgimin vendosnin edhe gjyqtarët ndërkombëtar atëherë del përfundimi se në këto raste PSSP ose UNMIK-u nuk kishte besim të plotë edhe në personelin të cilin e emëronte vetë. Në anën tjetër, se sa kishte mbështetje e dhëna se duhej që të parandalohej çfarëdo keqpërdorimi dhe anshmërie nga ana e gjyqësorit atëherë është fare e pakuptimtë që kolegjet ndërkombëtare të kenë farë anshmërie ndaj personave për të cilët ekzistonte dyshimi se mund të kishin kryer të veprave të tilla penale.

Urdhrat ekzekutiv të PSSP-së për zgjatjen e paraburgimit të cilët zakonisht vinin pas vendimit gjyqësor për lirin e personave ndaj të cilëve më parë ishte caktuar paraburgimi, paraqesin shkelje të KEDNJ dhe PNDCP. Siç e përmendëm edhe më sipër, Neni 5 i KEDNJ dhe neni 9 i PNDCP kanë përcaktuar se një person mund të privohet nga liria e tij ose saj vetëm nën kushtet e përcaktuara me ligj. Urdhrat ekzekutiv të kësaj

¹⁵ Shih, OSBE-Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë 1999-2006- Pjesa II*, fq. 24.

natyre nuk kishin mbështetje as në ligjin vendor e as në atë ndërkombëtar. Nuk ka dispozita ligjore të cilat autorizojnë dhe as dispozita ligjore të cilat kufizojnë pushtetin e PSSP-së për të urdhëruar paraburgime të këtilla. Nga njëra anë bazueshmëria në ligj e këtyre paraburgimeve nuk është e qartë dhe nga ana tjetër këto urdhra nuk mund të kundërshtoheshin me ankesë.

Po ashtu, karakteristike ishte se për paraburgimet e caktuara në këtë mënyrë nuk kishte procedura të cilat në rrugë gjyqësore do të shqyrtoheshin këto paraburgime. Ndërhyrja e ekzekutivit në rastet kur lidhur me personat e tillë gjykata urdhëronte lirimin e tyre nga paraburgimi e PSSP urdhëronte që personat e tillë të paraburgoseshin, ishte një precedent jo i mirë edhe në aspektin e promovimit të respektimit të sundimit të ligjit në Kosovë. Kjo aq më tepër kur me asnjë dokument zyrtar në mënyrë të qartë nuk është përcaktuar se cilat janë arsyet për përdorim të kësaj kompetence të këtij lloji të PSSP-së, dhe cilat janë kufizimet për aplikimin e paraburgimeve të tilla. Po ashtu nëse thuhej se "PSSP ushtron autoritetin e vet ekzekutiv në rastet kur beson se në të kundërtën një dëm i veçantë apo një padrejtësi mund të pasojë", atëherë përkufizimi i bërë në këtë mënyrë ishte mjaft i përgjithësuar dhe në vetvete linte të kuptonte se një urdhër i tillë mund të aplikohet në të gjitha situatat kur PSSP vlerësonte se urdhri mund të aplikohet.

"Rasti i katër të dyshuarve për sulmin me bombë në autobusin e Nish Expresit më 18 shkurt 2000, ilustron mënyrën me të cilën urdhrat ekzekutiv të PSSP-së ndërhyjnë në punën e gjykatave.¹⁶ Rasti ishte përshkruar si sulm dhe akt terrorizmi me synim pastrimin etnik të serbëve ndërsa trupat Britanike të KFOR-it nga mesi i marsit të këtij viti kishin arrestuar katër persona (F. E, A. B, Ç. G. dhe J. V.).¹⁷ Më 27 mars pas hetimeve të kryera nga një gjykatës ndërkombëtar i caktuar në këtë lëndë në bazë të Rregullores së UNMIK-ut 2000/64, Kolegji i Gjykatës së Qarkut në Prishtinë i përbërë ekskluzivisht nga gjykatës ndërkombëtarë vendosi që të liroi të dyshuarit për mungesë të provave për veprën të cilën ngarkoheshin ata. Vendimi i gjykatës kurrë nuk u ekzekutua dhe paraburgimi i të dyshuarve kishte vazhduar në bazë të Urdhrit ekzekutiv të PSSP-së së pari për 30 ditë e më pastaj duke lëshuar edhe gjashtë urdhra të tjerë."

Lidhur me këtë praktikë kishin reaguar edhe organizatat e ndryshme dhe vetë Institucioni i Ombudspersonit në Kosovë. Për të riparuar një gjendje të këtillë PSSP me Rregulloren e UNMIK-ut 2001/18 në gusht të vitit 2001 kishte themeluar Komisionin për rishqyrtimin e paraburgimeve jashtëgjyqësore të bazuara në urdhrat ekzekutive. Kjo rregullore nuk

¹⁶ OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë, shtator 2001 – shkurt 2002*, fq.39.

¹⁷ Shih Institutin për raportim në Luftë dhe Paqe-IWPR, *Lirimi i tre shqiptarëve të dyshuar për vrasje tregon mangësitë e sistemit të drejtësisë në Kosovë*, artikull i shkruar nga Arben Qirezi, http://iwpr.net/?apc_state=henibcr2002&I=sq&s=f&o=250708, 4/11/2008.

krijonte bazë ligjore për shfrytëzimin e urdhëresës ekzekutive për paraburgim dhe e vetmja arsye në bazë të së cilës Komisioni për rishqyrtim mund të miratonte paraburgimin jashtëgjyqësor, është përshkruar në nenin 6.1 i cili thotë:

“Komisioni mund të përcaktojë se paraburgimi jashtëgjyqësor i bazuar në urdhër ekzekutiv është i arsyeshëm në rastet kur komisioni konsideron se ka baza të arsyeshme të dyshohet se një person ka kryer një vepër penale, dhe

a) Identiteti i tij nuk mund të verifikohet ose nëse ekzistojnë rrethana të tjera që sugjerojnë mundësi të madhe të arratisjes;

b) Ka baza të arsyeshme për dyshim se ai mund t’i shkatërroj gjurmët e veprës penale ose rrethanat e posaçme tregojnë se ai do t’i pengoj hetimet, duke ndikuar në dëshmitarët, bashkëpjesëmarrësit ose personat që janë dukë fshehur veprën penale ose gjurmët e asaj vepre;

c) Rrethanat e posaçme e arsyejnë frikën se vepra penale do të përsëritet ose vepra penale në tentativë mund të kryhet, ose kërcënimimi për vepër penale mund të realizohet.”¹⁸

Siç shihet nga këto që u thanë më lartë Rregullorja nuk siguron rishqyrtimin e pavarur gjyqësor të paraburgimeve. Ky komision përbëhej nga tre anëtarë të cilët i emëronte PSSP për një periudhë kohore të kufizuar dhe të cilët ishin në varësi të PSSP-së dhe të cilët duhej që të shqyrtonin lëndë për paraburgime të cilat vetë PSSP i kishte urdhëruar. Gjykata Europiane për të Drejtat e Njeriut në disa raste ka mbajtur qëndrimin se varësia e këtij trupi nga ekzekutivi përjashton mundësinë për të qenë i pavarur¹⁹, kurse, Ombudspersoni në Kosovë në raportin e tij special në shtator të vitit 2001 lidhur me Rregulloren 20001/18 kishte theksuar se rregullorja nuk i sjellë urdhëresat ekzekutive në pajtueshmëri me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.²⁰

Një nga arsyet shtesë nga ana e UNMIK-ut për aplikimin e urdhrave ekzekutiv nga ana e PSSP-së ishte se përdorimi i pushtetit ekzekutiv për paraburgim është i justifikueshëm pasi të drejtat e njeriut në kohë emergjence mund të kufizohen. Kjo bie ndesh me Ligjin ndërkombëtar pasi i njëjti përmban dispozita me të cilat në raste emergjente të drejtat e njeriut mund të kufizohen në kohë të emergjencës publike, por kufizimet e tilla dhe derogimet prej shumë standardeve të të drejtave të njeriut duhet që të jenë të rregulluara shprehimisht me ligj. Sipas Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut dhe Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat e Njeriut kushtet që të ketë kufizime të tilla janë:

së pari, emergjenca duhet të jetë e shpallur në mënyrë publike së bashku me arsyetimin se përse duhej që të bëhej një gjë e tillë dhe masa në të cilën duhet bërë derogimi prej standardeve të të drejtave thelbësore duhet përcaktuar saktë;

¹⁸ Rregullorja e UNMIK-ut nr.2001/18 për Themelimin e një Komisioni për Shqyrtimin e Paraburgimeve Jashtëgjyqësore të bazuara në Urdhëra ekzekutivë- neni 6.1.

¹⁹ OSBE- Misioni në Kosovë, *Shqyrtimi i Sistemit të Gjyqësisë Penale në Kosovë, tetor 2001*, fq. 37.

²⁰ Raporti special Nr. 4 i Institucionit të Ombudspersonit në Kosovë.

së dyti, masat e marra domosdoshmërisht duhet që të jenë në mënyrë strikte konform nevojave të gjendjes së krijuar. Në kohën të cilën këta urdhra u aplikuan në Kosovë nuk kishte të shpallur kurrfarë gjendje e tillë.

Ndonëse Rregullorja 2001/18 e ka sqaruar në njëfarë mase qëllimin e urdhëresës ekzekutive për zgjatjen e paraburgimit ajo nuk e ka bërë të qartë se përse kjo çështje duhej të bëhej jashtë sistemit gjyqësor. Ligji ndërkombëtar i të drejtave të njeriut ka paraparë që rishqyrtimi gjyqësor i paraburgimit është një e drejtë e cila në asnjë mënyrë nuk mund të anulohet, madje edhe në gjendje të emergjencës.²¹ Për kohën kur këto urdhëresa gjetën zbatim në Kosovë sistemi gjyqësor veç ishte i konsoliduar andaj edhe nuk kishte kurrfarë arsyeje që zgjatja e paraburgimit të bëhej jashtë sistemit gjyqësor.

2.3 Ndërhyrjet e legjislativit në pavarësinë e gjyqësorit

Përveç ndërhyrjes së ekzekutivit, gjyqësori i Kosovës nën administrimin ndërkombëtar ka provuar edhe formën e ndërhyrjes së legjislativit në punën e tij. Kjo formë e ndërhyrjes është treguar të jetë tejet e dëmshme për punën e gjyqësorit dhe në masë të madhe tek publiku ka ngritur shkallën e humbjes së besimit tek organet gjyqësore. Cënimi i pavarësisë funksionale të gjyqësisë nga ekzekutivi vjen në ato momente kur legjislativi ndërhyr për të ndryshuar situatën ligjore lidhur me rastin e caktuar i cili është në shqyrtim e sipër para gjykatës dhe cënon pavarësinë gjyqësore në rastet kur vetë shteti është palë.

Rasti i nxjerrjes së Rregullores së UNMIK-ut 2001/18 “Për Themelimin e një Komisioni për Shqyrtimin e Paraburgimeve Jashtëgjyqësore të bazuara në Urdhrat Ekzekutiv” paraqet shembullin e ndërhyrjes me të cilën ndryshohet statusi ligjor i lëndës penale që është në shqyrtim para gjykatës duke ndërhyrë në funksionet e gjykatës. Formimi i Komisionit për shqyrtimin e paraburgimeve jashtëgjyqësore paraqiste uzurpim të kompetencave të gjyqësorit. Kjo për faktin se funksionet dhe përbërja e këtij komisioni nuk ishin në kuadër të sistemit të rregullt gjyqësor. Ata emëroheshin nga PSSP dhe kishin për detyrë që të shqyrtonin vetë urdhrat ekzekutive që i jepte vetë PSSP-ja. Në këtë mënyrë ky komision assesi nuk mund që të konsiderohet si gjykatë në kuptim të nenit 6 të KEDNJ-së (E drejta për proces të drejtë) dhe as të Parimit 5 të Parimeve Themelore mbi pavarësinë e Gjyqësisë. Neni 6 pika 1 i KEDNJ-së thotë se “*Në përcaktimin e të drejtave dhe detyrimeve të tij civile ose të ndonjë akuze penale kundër tij, çdo njeri ka të drejtë për një proces të drejtë dhe të hapur brenda një afati të arsyeshëm nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme, e krijuar sipas ligjit...*”. Po ashtu edhe Parimi 5 flet për atë se “*tribunalet të cilat nuk do të nuk do të përdorin procedurat e duhura të proceseve*

²¹ Shih OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë, shtator2001 – shkurt 2002*, fq. 56.

gjqësore nuk do të formohen për të bartë tek to kompetencat të cilat u takojnë gjykatave të rregullta apo tribunaleve gjyqësore”.

Në frymën e parimeve të pavarësisë së gjyqësorit në këto raste vetëm gjykata e pavarur e themeluar me ligj do të garantonte gjykim të drejtë dhe do të mundësonte që ligjshmëria e paraburgimeve të tilla të zgjidhej vetëm brenda sistemit gjyqësor.

3. Konkluzion

Paraburgimet jashtëgjyqësore nga KFOR-i, mbajtja e personave në paraburgim në bazë të urdhrave ekzekutiv gjatë kësaj kohe janë ngjarje që duhet shënuar si një praktikë e keqe në fushën e të Drejtave të Njeriut. Ato tanimë në Sistemin Gjyqësor të Kosovës i takojnë së kaluarës. E njëjta gjë do të duhej që të vlente edhe për ndërhyrjen e legjislativit në pavarësinë e gjyqësorit, megjithëse praktika ka treguar të kundërtën, lidhur me këtë të fundit. Ekzistimi i disa agjencive të cilat në fakt edhe në ditët e sotme vazhdojnë që të mbajnë të uzurpuar kompetencën e gjykatave është gjëja më e pashembullt për legjislativin kosovar. Gjyqësori i Kosovës tani gjendet në prag të fillimit të një reforme të thellë. Si hap i parë drejt kësaj është fillimi i procesit të seleksionimit të kandidatëve për riemërimin për gjyqtarë dhe prokuror. Në fazën e nxjerrjes së tyre janë edhe dy ligjet kryesore mbi bazën e të cilave do të bëhet edhe organizimi dhe funksionalizimi i Sistemit Gjyqësor, Ligji për Gjykatat dhe ai për Këshillin Gjyqësor në Kosovë. Përmirësimi i pozitës së gjyqësorit do të thotë edhe përmirësim në respektimin e të Drejtave të Njeriut, si kusht themelor për arritjen e standardeve për integrimin në Bashkimin Europian.

BIBLIOGRAFI

1. ABA Rule of Law Initiative, *Indeksi i Reformës Gjyqësore në Kosovë*, Vëllimi III, Gusht 2007.
2. Rregullorja nr. 2000/47 Për Statusin, Privilegjet dhe Imunitetin e KFOR-it, UNMIK-ut dhe Personelit të tyre.
3. OSBE- Misioni në Kosovë, *Sistemi i Drejtësisë Penale në Kosovë, shtator2001 – shkurt 2002*.
4. Raporti i Shtatë Vjetor i Ombudspersonit 2006-2007.
5. Urdhëresa 42 e KFOR-it.
6. *Përmbledhje materialesh për Provimin e gjyqtarit për kundërvajtje – Dokumente ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, janar 2002*.
7. Instituti për raportim në Luftë dhe Paqe-IËPR, *Lirimi i t re shqiptarëve të dyshuar për vrasje tregon mangësitë e sistemit të drejtësisë në Kosovë*, artikull i shkruar nga Arben Qirezi.
8. Rregullorja e UNMIK-ut Nr. 2001/18 “Për Themelimin e një Komisioni për Shqyrtimin e Paraburgimeve Jashtëgjyqësore të bazuara në Urdhra Ekzekutive”.
9. Raporti special Nr. 4 i Institucionit të Ombudspersonit në Kosovë.